

Nagovor na slovesni podelitvi diplom Nove univerze

Anže Logar

Spoštovane diplomantke in diplomanti,
spoštovani rektor prof. dr. Avbelj, spoštovani dekani,
spoštovani akademski zbor,

evo me, spet nazaj med študentskimi klopmi. 15 let nazaj sem tudi sam zaključil študij na tej univerzi, ki jo sedaj vodi prof. dr. Avbelj. Le da Matej takrat še ni bil rektor, jaz pa ne zunanji minister. No, saj kmalu spet ne bom.

Ampak tega ne vzemite kot izgovor, da se ne splača študirati. Se splača. ...

Rektor me je ob povabilu, da naj nagovorim intelektualno elito slovenske prihodnosti – vas, prosil, da naj malce več časa posvetim izzivom EU in slovenski diplomaciji nasploh.

Za diplomacijo velja da je uspešna takrat, ko pomaga domači politiki uveljaviti strateške interese na mednarodni sceni. Dolgoročno.

Ste že slišali za francoskega diplomata Talleyranda? Nedvomno eden najodmevnejših diplomatov v zgodovini...

Bil je predstojnik francoske duhovščine, ko je ta še vodila Francijo. Tik pred francosko revolucijo je postal škof. Nato je cerkev zapustil in se pridružil revoluciji. Nato pozabil svoja revolucionarna nagnjenja, vse zato, da je lahko začel služiti Napoleonu kot njegov zunanji minister. Spet zapustil Napoleona, ko je bilo to seveda oportuno, da je lahko izpogajal ponovno vzpostavitev francoske monarhije. Na mirovni konferenci na Dunaju 1814-1815 pa se je pojavil že kot zunanji minister kralja Luisa 8, kjer je kljub vojaškemu porazu Francije pod Napoleonom uspel izpogajati Francijo nazaj v mejah pred Napoleonovo osvajalno avanturo.

Nato mu je v manj kot treh letih uspelo francosko kraljevino pripeljati v Zavezništvo štirih sil, ki so ga predhodno ustanovile monarhistične velike sile Avstrija, Prusija, Rusija in Velika Britanija.

Nekakšen francoski Moederndorfer, torej. Samo uspešen in delovno učinkovit.

Torej takšen ... – ki ni primeren za slovensko diplomacijo.

Kajti slovenska diplomacija mora biti načelna. Mora imeti jasno načrtano smer. Delovati mora v skladu s strategijo zunanje politike. Mora temeljiti na vrednotah. Človekove pravice in zagovarjanje prave strani zgodovine so bistveno boljše in dolgoročnejše, pa tudi pravilnejša in bolj poštena izbira, kot na primer zagotoviti ekskluzivno pogodbo cenejše nafte agresorja, ne meneč se krvave razloge te cenenosti. Vem, so v Sloveniji ljudje, ki misijo drugače. A vojna v Ukrajini je katalizator, ki jasno loči tiste, ki prisegajo na obče človeške vrednote in človekove pravice, ter tiste, ki lebdiijo na oblaku koristoljubja, samo zato, da oni ugodno živijo.

Spoštovani,

Dovolite mi nekaj načelnih opazk o aktualnem družbeno političnem dogajanju. O nekakšnih oksimoronih naše družbe. Duhovitih nesmislih, le da v bistvu niso duhoviti.

Dandanes politiku ni lahko govoriti akademskemu občinstvu.

Med politiko in akademijo je namreč ponekod nastal nevaren prepad. Politika se marsikje ne zanaša več na moder, poglobljen znanstven nasvet. Morda tudi zato, ker ne paše kontekstu politike, ki v določenem času zasleduje svoje partikularne interese.

Po drugi strani pa znanost, morda še posebej družboslovna, z nekim nezaupanjem, morda celo s prezirom zre na politiko in na politike. Včasih celo z občutkom superiornosti.

Zanimivi so primeri, ko profesorji ‚ubi et orbi‘ solijo pamet o ravnanjih politikov. In so njihove besede sprejete za suho zlato. Nekakšen ‚benchmark‘ političnega ravnanja ‚in vitro‘.

Ko pa te isti profesorji postanejo politiki, torej zamenjajo stran, ne morejo razumeti, zakaj kar naenkrat vsakdo dvomi v njihovo argumentacijo sprejetih odločitev in ukrepov. In ko potem začnejo ravnati natanko na način, ki so ga predhodno kritizirali, nam vsem postane jasno, zakaj je sožitje med stroko in politiko tako zahtevno.

Ali drugi primer. Smo del razvitega Zahoda. Imamo visoko izobraženo populacijo, vsi smo pismeni. Z razvojem smo uspeli ljudem zagotoviti presežek dobrin. Pa kljub temu smo priča fenomenu, ki nima podlage v zdravem razumu. Ljudje 21. stoletja, izo-

braženi in večji medmrežja, bolj zaupajo FB zapisu influenserja, kot stroki. Celo v nekaterih znanstvenih krogih se goji nezaupanje do znanosti, predvsem do naravoslovnih ved, kakor smo s presečenjem in grozo ter težkimi posledicami ugotavljali prav v časih pandemije. O tem je ob razmahu 3. vala pandemije Covid-19 razmišljal epidemiolog dr. Alojz Ihan. Dejal je:

„Pandemija je skupaj s splošno razširjenostjo socialnih omrežji prej omenjenemu dialogu dveh institutov dodala še hiperaktivno hiperštevilno občestvo. Ki hkrati ve vse, nima težav z dvomom v vse uradno in vsako teorijo zarote prodaja kot suho zlato. V inflaciji različnih resnic trpi znanost, kajti argumenti v tekmi s FB resnico nimajo šans. Prav tako pa so dandanes najpopularnejši politični akterji lahko tisti, ki znajo najglasneje širiti teorije zarot ali nestrpnost do drugih.“

Priznajte, v takšni atmosferi je težko ohranjati hladno glavo in zdrav razum. Ampak, pozor, vi ste naša prihodnost, zato jo vsaj vi morate. V bistvu je to edino, kar pričakujem od vas. Kajti znanje vam je ponudila fakulteta, kako ga boste udejanjili, pa je odvisno izključno od vas.

Pred nami je zahteven čas, ki terja jeklene živce in vztrajanje na poti, ki je tlakovana z zdravim razumom. In brez histerije.

Ko berem članke rektorja Nove univerze, ostanem pomirjen. Kajti njih vsebina me prepričuje, da imajo argumenti še vedno prevladujočo težo. In množica zbranih tu prav tako. Da na oltarju znanosti ostaja razum, ki se ne uklanja ne tej ne oni še tako všečni ali politično-korektni fejsbook ideologiji. In čeprav Novo univerzo stare univerze redno poskušajo minimizirati, celo onemogočiti – bodisi zaradi svetovnega nazora, bodisi zaradi samozadostnosti in bojzani pred konkurenco, sam „Novo“ univerzo razumem kot tisto, ki prinaša – novost. Ali staro normalnost, če želite. Kot institut, ki širi obzorja, ki ponuja konkurenčnost in ki daje logični argumentaciji in zdravemu razumu veljavo.

V vzpodbudo je, da v vašem znanstvenem raziskovanju ostajate zavezani študiju Evrope in Evropski uniji kot ideji skupnosti. Vse preveč je namreč populističnega opletanja čez skupnost, ker je to pač najlažje in ker EU v teh monologih nima svojega advokata. Kar seveda ne pomeni nekritičnosti do njene vsakokratne konkretne politične manifestacije, ampak zvestobo njenim temeljem. Tako razumem tudi vaš izrecni navedek evropskih študij v imenu vaše cenjene ustanove.

Sam sem delal v eni od institucij. 20 let nazaj. Takrat sem za svoje delo prejemal višjo plačo kot danes v funkciji ministra. Kritiziral marsikaj. A hkrati občudoval vse, kar nam je dialog in politično povezovanje prineslo v zadnjih desetletjih. Kar se zdi danes samo-umevno.

Prav v tem tednu se namreč – ne prvič in zagotovo ne zadnjič – spet sprašujemo o Evropi, o njeni prihodnosti. Vaši kolegi so glede tega že v preteklosti dali izviren prispevek, t.i. Ljubljansko pobudo. Še naprej potrebujemo tako um znanosti kot pogum politike, da bi oblikovali Evropo in še posebej Evropsko unijo, ki bo našim ljudem in v našem prostoru zagotovila uveljavitev evropskih vrednot. Zavedam se, da bo na to vprašanje potrebno dati nov, mlad, svež odgovor, onkraj tega, kar je ponudila v ponedeljek zaključena Konferenca o prihodnosti Evrope. Vsekakor mora razprava seči daleč čez planke bruseljskega mehurčka.

Ko namreč v drugih EU državah brezskrbno telefoniramo, ko potujemo brez izkazovanja s potnimi listinami in brez menjave gotovine, ne gre toliko za vprašanje stroškov in udobja. Ne: ta neovirana komunikacija, ta občutek sproščenosti, občutek, da je tako prav, da tako mora biti, ali celo, da je tako že od nekdaj (čeprav ni!), namreč izvira iz skoraj že nezavednega spomina na to, da smo ena Evropa, da nas družijo skupne vrednote, skupna zgodovina, da sodimo skupaj. Zavestno moramo misliti Evropo. Zavestno jo moramo živeti. Rešitve za prihodnost EU bomo našli v zavesti o našem skupnem evropskem izvoru. Mislim, da bi prav to moralo biti glavno vodilo, ko na ravni politične in pravne organiziranosti Evropske unije iščemo pravo ravnovesje med skupnim, kolektivnim, evropskim in partikularnim, nacionalnim.

Potrebujemo oboje, smo bitja več plasti zavesti in identitete, kulturne in tudi teritorialne.

Ena izmed teh plasti je tudi naša regionalna pripadnost.

Nekateri so v našem zvestem branju zunanjepolitične strategije iz leta 2015 – na mestu, kjer je govora o Srednji Evropi – videli ideološko pogojeni zunanjepolitični preobrat. Jaz ne. V sedemdesetih letih navezave na južnoslovanski kontekst smo pozabili na najmanj petstoletno umeščenost v srednje-evropski prostor – geografsko, kulturno in politično. Ta prostor ima še naprej svoj smisel. Pripadamo globalnemu Zahodu, a nismo Zahodna Evropa. Smo odgovorni in dobri sosede državam Zahodnega Balkana, a nismo Balkan. Smo osrednji del Srednje Evrope.

Tako kot drugi deli Evrope in sveta tudi ta prostor ni nezmotljiv v svojih odzivih na izzive postmodernega časa, na globalizacijo, na zaključek izrednega zgodovinskega obdobja po letu 1990, ko se je zdelo, da je mogoče vse in sta zares mogoči postala tudi naša demokracija in samostojnost. Ta prostor tudi ni imun na populizem – še ena velika beseda, še en pomemben pojav, ki ga mora znanost preučiti v vseh njegovih nazorskih in geografskih odtenkih. In tudi v tem prostoru, ali pa posebej v tem prostoru, ne more biti kompromisov glede vladavine prava. A dragi prijatelji, hkrati moramo zelo odkrito sprejeti, da imamo v Slovenije velike probleme s tem pojmom. Še posebej, ko male tatove sodnik nagovarja z ‚obtoženi‘, banksterje, ki so v naš finančni sistem skopali 5 mrd luknjo pa – z ‚gospod‘.

Ta prostor, ta naša ljuba Slovenija, je zaznamovana s totalitarno izkušnjo, z izvirnim grehom prejšnjega sistema, z družbenimi problemi, ki jih ne morejo kar preprosto zakrpati ali pobeliti zgolj novi pravni predpisi ali vstop v EU. Ti madeži se, kakor je ugotovil že prej omenjeni dr. Ihan, konec koncev kažejo tudi v vzorcu odzivanja vzhoda Evrope na pandemijo oz. na pozive oblasti k cepljenju. Ta vzorec kaže, kako nam je prejšnji totalitarni režim predvsem vzel zaupanje – zaupanje, da je politika skrb za skupno dobro. Morda je to celo največji zločin prejšnjega režima. Da dvomimo o vsem. In da je ključna vrednota postalo to, kako zvito smo uspeli pretentati sistem...

Iskanje ravnovesij med partikularnim in univerzalnim, med nacionalnim in evropskim – na akademski ali na praktični ali celo politični ravni v Sloveniji, Evropski uniji ali onkraj našega kontinenta – bo kmalu naloga tudi vas, diplomantov.

S tem prehajam k drugemu delu vašega naziva – ste tudi fakulteta **državnih** študij.

Nacionalna država je danes sicer precej drugačna od svojih westfalskih začetkov, vendar je to institucija človekovega družbenega razvoja, ki dokazuje svojo potrebnost in racionalnost, četudi jo – še kako upravičeno – hkrati presegamo in omejujemo, najboljše in na enkrat naenkrat način z Evropsko unijo.

Seveda danes nimamo več kaj početi z divjimi, nebrzdanimi in puhlimi nacionalizmi. Saj so v naši neposredni soseščini konec prejšnjega stoletja in tudi v naših krajih v prvi polovici prejšnjega stoletja povzročili brezmejno razdejanje in bolečino. In jo pravkar povzročajo v Ukrajini.

Država kot socialna in politična institucija bo ostala še dolgo. O njej moramo razmišljati in jo živeti. Pri nas jo moramo pravzaprav – šele zaživeti. Ali raje -ponovno zaživeti. 45 let enoumja, nedemokratskega sistema, kjer niste mogli povedati, kar mislite, je pustilo svoje posledice. 30 let imamo demokracijo, vsaj še 15 let rabimo, da bo usedlino nedemokratskega sistema odplaknilo v kanal zgodovine. Z drugimi besedami – vi, vaša generacija je tista, ki bo Sloveniji prinesla renesanso. Čez 15 let boste v vaših najbolj produktivnih in intelektualno močnih letih. Ne pustite se omajati, ostanite zvesti sebi in svojim idealom. In zato, še enkrat, ne glede na piš socialnega vetra – ohranite hladno glavo in zdrav razum.

In naprej, ozirajoč se proti Bruslju. Trdna državna skupnost, njena socialna kohezija, njena jasna identiteta in gospodarska uspešnost so predpogoji, da bomo v Evropi in širši mednarodni skupnosti potreben in zaželen partner, sooblikovalec Evrope. O državi, o Evropi in o svetu moramo **misлити po slovensko**, da bomo imeli kaj povedati, sporočiti Evropi in svetu. To nikakor ne pomeni provincializma, ampak širitev naše partikularne nacionalne izkušnje na evropski in mednarodni okvir. V naši posebni nacionalni in narodni izkušnji, kadar se v njo poglobimo, je namreč tudi univerzalna izkušnja.

Kot že rečeno – naša državna skupnost mora biti tudi pravna država. Toda to ni le suhoparen okvir pravnega pozitivizma. Pravna država, ki ji državljani zaupajo in se nanje obračajo, mora biti polnokrvna, napolnjena z vsebino, utemeljena ne le na zakonih, ampak tudi na modrih zakonodajalcih, odgovornih državljanih ter na zunanje in notranje svobodnem pravosodju. Tudi v tem oziru vas diplomante, zlasti pravnike med vami, čaka ogromno dela.

Spoštovani,

družboslovje danes pri nas doma, v Evropi in v svetu čakajo izzivi in priložnosti za raziskovalno znanstveno delo, ki niso nič manj zanimivi kot tisti v prelomnih časih pred tridesetimi leti, ko se večina vas še ni zavedala obstoja tega planeta. Tisti, ki niso izkusili obdobja nesvobode, se ne bi smeli prepustiti prazni in neproduktivni nostalgiji po nepoznanih časih, še posebej ne, če so to kritično razmišljajoči, izobraženi in mladi ljudje. Današnjega časa ni moč razumeti brez razumevanja onega nesvobodnega; naši današnji populizmi, naša današnja še ne polna demokratična zrelost, naše pomanjkljivosti na področju vladavine prava in svobode medijev so v tesni zvezi z onim časom, so naša specifična odzivanja

na globalne spremembe.

In v EU velja videti prihodnost, ne pa krivca za vse frustracije in neizživete fantazije. Če kdaj, smo v obdobju pandemije in vojne v Ukrajini, kjer ukrajinski borci s svojo krvjo branijo svet, ki smo ga oblikovali po drugi svetovni vojni, lahko videli, da bi bil svet brez EU manj učinkovit, slabši in težji za vsakega od nas. Odločen, enoten in hiter odziv EU na rusko morijo v Ukrajini me dela ponosnega Evropejca. In mi daje razloge, da po svojih najboljših močeh še naprej prispevam k krepitvi vpliva in moči Evropske unije v Sloveniji in v svetu.

In da hkrati ostanem ponosen Slovenec, kar poskušam dokazovati vsak dan s svojimi deli v dobro Slovenije. Kot vsak od nas, ne glede na to, kam ga usoda vodi. Kajti Slovenija smo mi, vsi.

V tej zavesti vam torej ob čestitki na vaši karierni poti želim, da bi bili še naprej kritični preučevalci in ustvarjalni sooblikovalci prihodnje, evropske, demokratične Slovenije.

Hvala.